

Стратегия за опазване на културното наследство в Община Пещера 2011 – 2016 г.

I. УВОД

Богата, интересна и многовековна е историята на Пещера. Тя води своето начало от дълбока древност. Вековете са покрили с праха на забравата редица събития, достигнали до нас само като далечно ехо от отминали времена.

Най-ранните човешки следи в района на Пещера датират от епохата на неолита.

В началото на VI хил. пр. Хр. първите земеделци и скотовъдци основават селище в м. Банята край село Капитан Димитриево. То просъществувало с малки изключения и през халколита и бронзовата епоха / V-III хил. пр. Хр. / . Проведените през 1947 – 1948 година и през 1998 – 2005 година археологически разкопки разкриват богатата му и със специфичен облик материална и духовна култура.

В течение на хилядолетия този край е обитаван от траки, гърци, македонци, римляни, византийци, прабългари, славяни. В околностите на града и селата са намерени останки от хилядолетната култура - фрагменти от керамика, култови предмети, съркофази, кюпове, монети, накити, пътища, мостове, крепостни стени и др.

Първите заселници в района на Пещера са бесите, с главен град Бесапара.

Община Пещера е динамично развиваща се община, насочена към постигане на ефективна и конкурентна икономика и по-висок жизнен стандарт за цялото население. Пред нея стои и предизвикателството да се превърнат в равностоен партньор на европейските общини и региони.

Политиката в областта на опазване на културното наследство е формирана в резултат на извършен цялостен анализ на културно историческото наследство в Община Пещера, въз основа на който бяха генерирани идеи за развитие и реализация на конкретни дейности с което да се задоволят настоящите нужди в сферата на опазване, съхраняване и популяризиране на местното културно - историческо наследство.

Настоящият документ е разработен в съответствие със стратегически национални и регионални планови инструменти за същия период. В него се отразява разбирането за необходимостта от полагането на съвместни усилия за решаване на регионално значими въпроси в областта на опазването на културно наследство в община Пещера.

II. ВИЗИЯ.

Констатациите на държавните органи са, че паметниците на културата днес са обект на безнаказано престъпление. Рушат се сгради с историческа и архитектурна стойност и на мястото им се появяват многоетажни съвременни сгради. Такива недобросъвестни намеси се случват и на археологически обекти. Тук имам предвид иманярските инвазии на археологични културни ценности.

Основните усилия на тази Стратегия ще бъдат насочени в създаването и изграждането на система за опазване на културно наследство, основаващо се на разпределяне на отговорностите между държавата, общината и гражданското общество.

Нашата визия ще бъде да положим максимални усилия и да запазим за поколенията културното наследство на Пещера, да го развиваме и управляваме и експонираме така, че то да помага за патриотичното възпитание на подрастващите, да издигне културният имидж на нашата Община и я превърнем в привлекателна туристическа дестинация за български и чуждестранни туристи.

III Анализ на културното наследство на община Пещера.

Архитектурно наследство

Една от най – светлите страници от културната история на нашия град , в епохата на Възраждането е Пещерската архитектурно – строителна школа /ПАСШ/.

Нейните строители са сътворили най – хубавите паметници на монументалната архитектура в Тракия в това число и в Пещера – църкви , манастири , чешми, , къщи , училища , читалища , кули и др.

В общината ни има 42 архитектурни обекта и 25 археологически недвижими културни ценности обявени от НИНКН и Министерството на културата за архитектурни паметници с местно значение .

През 2002 г. месец март , храма “Св. Димитър” – строен в периода от 1825 до 1831г. е утвърден за архитектурен паметник на културата от национално значение - признание за Пещерската архитектурно – строителна школа .

Църквата е завършена и осветена през 1831г. В главния си вътрешен и външен вид, с двата си чардака и с трите оригинални кубета, тя била същата, каквато е сега, само че първоначално била покрита с плочи, които през 1856г. били заменени с керемиди. В 1876г. била построена и „нартиката”, покрита колонада в западната ѝ половина. Сградата е

трикорабна, с двоен чардак, три купола с вътрешни каменни колони, с много художествени църковно-коринтски капители. На източната си страна, въпреки трите си кораба, тя има само една олтарна издатина. В чест на ктиторите средния кораб бил посветен на св. Димитър, левият-на св. Козма и Дамян, а десният на св. Николай, посочва историографът на Пещера Иван Попов.

Църквата „Св.Димитър” е трикоръбна, кръстокуполна, с притвор и галерия, изградена от дялан камък с техника и технологически подход, аналогични на тези при строежа на нсай-големите и репрезентативни култови сгради от 19 век.

Иконостаса в църквата е резбован в 1910 година, но както и двата големи кивория , така и иконите са от 19 век. Между иконите извън иконостаса, някои са по-ранни от построяването на храма. Особено ценни са със своите иконописни достоинства са иконите :

- икона „Св.Богородица” - 1642 год.
- икона „Св.Петър и Павел” - 1769 год.
- икона „Св.Екатерина” - 1792 год.
- икона „Св.Георги” - 1811 год.
- икона „Св.Димитър” - 1830 год.

и много други.

Фигурални стенописни изображения в интеръора на храма има малко – само на отделни места в централния купол, в пандантивите и в олтарната част.

Църквата “Св.Димитър” в гр. Пещера е един от малкото запазени паметници на културата от епохата на възраждането на България. Тя е дело на майстори от Пещерската архитектурно- строителна школа.

Забележителен архитектурен , възрожденски паметник е и Часовниковата кула построена между 1650 и 1710 г. /според арх. Л.Тонев/. Тя е втората по възраст в България , след кулата на “Сахат тепе” в Пловдив и построяването ѝ е свързано с нуждите на еснафа и необходимостта от отчитане времето на занаятчийските и търговски заведения .

Особено значим паметник на архитектурата е и болницата на Лейди Странгфорд в село Радилово. Тя е строена през 1876 година и е една от шестте болници строени от английската благотетелка в България.

Интересни сгради в архитектурно отношение са Старата поща, къщата с часовника, сградата на метоха, читалищната сграда, сградата на Районния съд. Всички те с изключение на „Метоха” са строени в началото на 20 век.

Археологическо културно наследство.

На територията на община Пещера има останки от над 25 крепости, укрепителни съоръжения, могилни некрополи, селища, светилища, църкви и манастири от неолита (VI хил.пр.Хр.) до Българското Средновековие, които са по – слабо проучени.

Основните археологически паметници за Пещерския регион са:

- Праисторическата могила (VI хил.пр.Хр.) в с.Кап. Димитриево

Първите разкопки на могилата край с.Капитан Димитриево са предприети през 1947-48год. от Петър Детев от археологическия музей-Пловдив.

От 1998год. до 2004 год. екип от Археологическия институт с музей при БАН и историческия музей - Пещера под ръководството на проф. Васил Николов проведе системни проучвания, финансирани от Община Пещера. Разкритата богата и със специфичен облик материална и духовна култура от с. Капитан Димитриево привлече вниманието на Европейската и световна праисторическа наука. Не случайно могилата бе посетена от професори-праисторици от Япония, Германия и Англия, които проявяват голям интерес към нея, считайки я за основополагащ репер на праисторията в Югоизточна Европа и заявиха желанието си да финансират проект за дългосрочни проучвания на селищната могила край с. Капитан Димитриево.

- Могили, запазени и до днес в землището на с. Радилово и с.Кап.Димитриево от римското владичество по тези земи;

- Киево кале – с площ 6 хектара. Представлява останки от тракийска крепост от желязната епоха.

- Крепостта „Перун” – разположена е на връх “Перун” с площ от около 0.5 декара. и е от края на бронзовата епоха.

- Крепостта „Тъмбра” – намира се в местността “Тъмбра” южно от Пещера, и е от късната античната епоха.

- Крепостта над “Гагово дере” – малка стражева крепост от желязната епоха.

- Крепостта “Св.Никола” – тракийска крепост от началото на желязната епоха и се намира на 2 км.северозападно от Пещера

- Римския мост – намира се на 3 км. Източно от Пещера и е от римската епоха.

- Крепостта “Перистерата” – разположена на хълма “Св.Петка”

Късноантичната и средновековна крепост «Перистерата», разположена непосредствено над град Пещера, на хълма «Света Петка», притежава уникално планировъчно решение на фортификационната система – външна крепостна стена и цитадела – вътрешно укрепление с резиденцията на кастрофилакса. Разкрити са следи от мегалитно светилище на тракийското племе беси на върха на хълма. Около него през четвърти век е съградена цитаделата на площ 2,9 дка с шест отбранителни

кули – три правоъгълни, една триъгълна и две с планировка на еднокорабни параклиси – единствени разкрити на територията на Република България.

Проучване започнаха през 2007 г. Като най-напред беше разчистена част от крепостната стена, една от кулите и прилепената към нея църква.

Именно в църквата, в един от зачистените там питоси / големи кюпове / бяха открити 14 златни монети от втората половина на VI в., както и колективна находка от бронзови монети от същото време. Повечето са на император Юстиниан Велики, но има и от изключително редките екземпляри на Тиберий II Константин, като само една от тези монети струва двойно повече от средствата похарчени до сега за проучвания.

Последните проучванията отново показват, че в шестия век това е било едно процъфтяващо укрепено селище

Крепостта е ранно-византийска, от V в. Има данни, че преди това на хълма е имало тракийско поселение, а по-късно римски кастел.

През 2011 г. статут на културна ценност с категория “национално значение” получи и античната и средновековна крепост “Перистерата” разположена на хълма “Св.Петка”.

IV.Инфраструктура за опазване и популяризиране на културното наследство

На територията на община Пещера работят и функционират три исторически музеи сбирки – обща историческа разположена в “Метоха “ гр.Пещера, етнографска сбирка на армянците и музейна сбирка в с.Радилово с една експозиции. Тяхната основна грижа е опазване, съхраняване и популяризиране на културно-историческото наследство на общината. С особено значение са музейните експозиции, които представят по интересен и привлекателен начин поминъка и културата на предците ни пред посетителите.

Те изпълняват ролята и на информационни центрове.в областта на културното наследство.

V. Контекст/среда на културното наследство в община Пещера

5.1. Административен и управленски контекст

5.1.1. Областни и общински стратегии и планове в сферата на културата

- Областна стратегия за развитие на Област Пазарджик
- Общински план за развитие на гр.Пещера 2007 – 2013
- Общинска програма за развитие на туризма в Община Пещера
- Годишни планове за дейността на историческия музей.

5.1.2. Програми и проекти в сферата на културно наследство

Общински съвет Пещера има приет План за развитие на Община Пещера за периода 2007 – 2013 год., в който план важно място заемат мерките и грижите по опазване на недвижимото културно наследство на община.

Приоритет 4 от Общинския план за развитие 2007 – 2013 г. на стр. 73 разглежда въпросите свързани с опазването и експонирането на културно-историческото наследство в община Пещера и го определя като стратегически фактор в развитието на общината.

През 1998 и 1999 година Историческия музей гр. Пещера разработи и спечели проект от Министерство на културата на стойност 8000 лв. за консервация и реставрация на находки и съоръжения от селищна могилата в с.Кап.Димитриево. Това даде възможност наши артефакти от селищната могила да бъдат включени и да участват в национални археологически изложби в страната и чужбина.

Реализиран е проект за създаване на музей и експозиция за Лейди Стратгфорд. Музейната експозиция има за цел да популяризира името и дейността на лейди Странгфорд – английска благотетелка, извършвала благотворителна дейност в България след потушаването на Априлското въстание.

През 2011 год. Община Пещера кандидатства и спечели проект по Оперативна програма “Регионално развитие” за “Консервация, реставрация и експониране на антична и средновековна крепост “Перистеря”, разположена на хълма “Св.Петка”, град Пещера”, подаден по схема за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ: BG161PO001/3.1.03/2010 „Подкрепа за развитието на природни, културни и исторически атракции”, на стойност 3 618 000 лв. С реализирането на този проект Пещера ще се превърне привлекателна туристическа дестинация за наши и чужди туристи.

5.1.3. На територията общината активно работят следните общинските институции и организации в сферата на културното-историческото наследство.

- Постоянна Общинска комисия „Образование, култура, вероизповедания”, чиито задачи са определянето на законността и целесъобразността на постъпилите предложения, свързани с нормативната уредба в областта на образованието, културата.

- Общински администрации – Дирекция ” Национални и международни програми ,регионално развитие и образование”

- Обществен съвет по опазване на културните ценности в община Пещера.

- Нумизматично дружество “Перун”

- Клуб “Приатели на музеите”

- Музеи – Пещера и с.Радилово – отговарят за опазване и съхраняването на културно историческото наследство.

- Читалища – съществуват както в общинския център, така и по населените места на общините. Работят в сферата на съхраняване и популяризиране на книжното и фолклорното наследство в общините.

- Библиотеки – съществуват в общинския център, както и селските читалищни библиотеки. Имат създадени краеведски картотеки с издания за местната история.

VI. СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ.

Стратегическата цел е опазване и развитие на културно наследство и превръщането му в съществен фактор за социално-икономическо развитие на община Пещера.

Необходима предпоставка за нейното изпълнение е опазване, съхранение и популяризация на културно-историческото наследство, както и осигуряване на приемствеността му между поколенията.

6.1. Мерки и действия, насочени към опазване на културното наследство

1. Изграждане на добри партньорски взаимоотношения между община Пещера и Министерство на културата, Националния институт за недвижимо културно наследство, Националния исторически музей , Археологическия институт с музей при БАН, Регионалния исторически музей и музеите в Батак , Брацигово и Велинград.

2. Генериране на конкретни идеи, насочени към конкретни мерки с цел опознаване, съхраняване, възстановяване и развитие на културното-историческото наследство (материално и нематериално);

3. Интегриране на културно наследство в управлението на общината и региона;

4. Увеличаване популярността на община Пещера вследствие реализацията на конкретни проекти в областта на културно-историческото наследство.

5. Повишаване на интереса, чувствителността и осведомеността на широката публика, и особено на децата и младежите, към културното-историческото наследство.

6. Изграждане на нова музейна сграда и превръщане на музейната сбирка в Общински исторически музей и зачитане местната идентичност на музейните институции;

7. Консервация на движимите културни ценности в музеите в общината.

8. Продължаване на археологическите проучвания на селищна могила с.Кап.Димитриево.

9. Изграждане на музей на праисторията н с.Кап.Димитриево.

10. Проучване на тракийските могили в общината.

11. Проучване на тракийските крепости в общината.

12. Да се проучат и картографират римските пътища и мостове намиращи се на територията на община Пещера.

13. Реализиране на проекта “Консервация, реставрация и експониране на антична и средновековна крепост “Перистера” – първи етап.

14. Продължаване на археологическото проучване на крепостта “Перистера” и подготовка на кандидатстване на следващи програми на Европейския съюз.за реализиране на втория етап от реставрацията на крепостта.

15. Завършване реставрацията на църквата “Св.Димитър”.
16. Съхраняване, опазване и реставрация в автентичен вид на архитектурно културно-историческо наследство в общината, дело на пещерската архитектурно-строителна школа.
17. Съвместно с НИНКН да се извърши актуализация на архитектурните паметници на културата в общината.
18. Да се направи мотивирано предложение до Министерство на културата за обявяване на болницата на Лейди Странгфорд за културна ценност с категория ”национално значение”.
19. Монтиране на табели ”Сградата е паметник на културата” на всички архитектурни паметници на културата .
20. Поддържане и опазване на монументалните паметници в община Пещера.
21. Подмяна на стари и в не добро състояние паметни плочи в общината.
22. Изграждане на паметник на Хан Пресиян, присъединил пещерските земи към границите на българската държава през 838 г.
23. Активизиране на събирателската и изследователка работа на етнографски материали от различните етноси в Пещера. Опазване и изучаване на бита и историята на населението в община Пещера.
24. Продължаване на проучванията и събиране на материали за бележити граждани на Пещера и общината.
25. Съхраняване и развитие на традиционни занаяти, възраждане на отмерели занаяти.
26. Утвърждаване на занаятчийски умения, обичаи и обредни дейности и предаването им в тяхното многообразие.
27. Създаване на общински фонд “Култура” за набиране на финансови средства , една част която ще бъдат усвоени за опазване на културно-историческото наследство.
28. Да се монтират указателни табели, които да насочват посетителите към историческите места в общината.

29. Да се активизира издателската дейност свързани с историята на Пещера.

30. Съвместно с органите на МВР да се води последователна и активна работа срещу иманярската инвазия.

31. Активно базово ползване на вещевите културни ценности, писмените доказателства и фотодокументи

32. Разработване на културни-исторически маршрути

33. Реклама на историческото наследство в общината и увеличаване на туристопотока – от страната и чужбина

34. Разкриване на нови работни места чрез използването на културното-историческото наследство.

35.Взаимстване на полезен опит от общини партньор „информацията е моторът в съвременното глобално общество”.

36. Създаване на атрактивен културно-исторически имидж на община Пещера.

37. Създаване на туристически информационен център.

Настоящият документ за опазване на културното наследство е отворен. Веднъж приет, той остава относително постоянен в стратегическата си насоченост и цели, но отворен и гъвкав по отношение на мерките и проектите.